

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Dato: 31.08.2016

HØRING: INNSPILL TIL NY ÅNDSVERKLOV

1. Innledende bemerkninger:

Institusjonsfotografene (IFF) representerer fagfotografer ved landets ledende institusjoner som UiO, UiB, Nasjonalmuseet, Munchmuseet, Hæren, Kripes, samt en lang rekke institusjoner, museer og arkiver over hele landet. Kjernevirksomheten er digitalisering og publisering, og loven er derfor av avgjørende betydning for våre medlemmer i deres daglige arbeid med å formidle norsk kulturarv. Innspillene fra IFF er resultat av en demokratisk høringsrunde hvor alle våre medlemmer har blitt invitert til å bidra.

God lovgivning er god problemløsning i den forstand at den virker preventivt mot potensielle inngrep i opphavsretten og nærstående rettigheter. IFF er derfor svært glad for at regjeringen og lovgiver nå formulerer loven i et langt mer tilgjengelig språk, samt systematiserer og gjør den oversiktlig. Det kan bidra til færre misforståelser i fremtiden, og vi mener dette er en viktig demokratisering av loven da den blir lettere å forstå. Med hensyn til denne ambisjonen synes IFF at lovutkastet representerer mange viktige skritt i riktig retning.

2. Innspill til lovforslagene

2.1 DEFINISJON AV ÅNDSVERK

IFF mener den nye formuleringen er viktig når det gjelder å definere et åndsverk, og at følgende utdrag representerer en klar styrking av lovteksten: "*det i § 2-1 tilføyes at verket må være uttrykk for original og individuell skapende åndsvirksomhet*"

Majoriteten av de historiske fotografiene i norske arkiv, samt fotografiene som tas av fagfotografer er resultatet av en skapende prosess utført av profesjonelle personer med spesialkompetanse innen lyssetting, estetikk og teknikk. Dette er i høyeste grad et åndsverk som krever allsidighet og spisskompetanse.

Dagens åndsverklov mangler tydelige definisjoner av hva som faktisk er et verk, og det er en svekkelse av loven å fjerne konkrete begrep som definerer åndsverk. Vi anbefaler derfor at begrepet «Vitenskapelig verk» ikke fjernes fra lovteksten, fordi det kan medføre en større uklarhet for leseren av loven om hvorvidt vitenskapelig fotografier og arbeider kan nyte opphavsrettslig vern.

IFF erfarer at skillet mellom åndsverk og «vanlig» fotografi må gjøres klarere, slik at det er lettere å forutse egen rettstilstand. Vi ønsker at lovteksten blir utvidet slik at dette blir tydeligere i § 2-1: «...litterære, kunstneriske, vitenskapelige og dokumentariske verk av enhver art... »

Det har i mange år vært en utbredt misforståelse i enkelte deler av fotografimiljøet at et fotografi må ha kunstneriske kvaliteter for å være et åndsverk, men dersom en inkluderer det dokumentariske begrepet i lovteksten får leseren av loven et langt mer nyansert inntrykk av hva et åndsverk kan være. Etter vårt syn representerer dette også en harmonisering med lovforarbeidene og rettspraksis.

Det fremgår av høringsnotatet **3.2.3.5 «Åndsverksbegrepets innhold kan være abstrakt og vanskelig å forstå. Av den grunn kan konkrete eksempler gi god veiledning»**. IFF sine fotografer opplever jevnlig at brukere av institusjonenes tjenester misforstår lovverket fordi det mangler eksempler. Det er langt enklere å klargjøre lovens intensjon når velbeskrivende begreper inngår i lovteksten. Det gjør loven enklere å forstå for våre medlemmer samtidig som en unngår feil anvendelse av fotografiske verk og bilder.

Det vises til Høringsnotatet punkt 3.2.4, og IFF foreslår følgende ny bestemmelse:

§ 2-1 Opphavsrett til åndsverk (1)

Den som skaper et åndsverk, har opphavsrett til verket, og betegnes som opphaver.

Med åndsverk forstås i denne lov litterære, kunstneriske, vitenskapelige og dokumentariske verk av enhver art som er uttrykk for original og individuell skapende åndsvirksomhet, slik som:

2.2 BRUK AV ÅNDSVERK OG FOTOGRAFIER I SOSIALE MEDIER

Etter IFF sitt syn medfører bruken av sosiale medier og andre nettstedet som formidler eller tilgjengeliggjør fotografier en utfordring. Deriblant er ansvarsdeling som finner sted i alminnelige bruksvilkår mellom formidler og bruker av nettsted når det gjelder uberettiget offentliggjøring av opphavsrettslig materiale problematisk. Videre må ofte retten til eget materiale fraskrives ved bruken av sosiale medier og andre nettsteder.

Eksempelvis ble Wikimedia Commons kontaktet etter å ha publiserte et fotografi tilhørende fotoavdelingen til Munchmuseet. Fotografiet avbilder et maleri i høy oppløsning, og Wikimedia utnyttet fotografiet uten å kreditere hverken fotograf eller Munchmuseet. Wikimedia besvarte Munchmuseets henvendelse skriftlig med en tolkning av lovverket der det argumenteres for at det publiserte fotografiet ikke er beskyttet eller skal krediteres siden det avfotograferte maleriet er eldre enn 70 år. Etter vårt syn medfører kompliserte brukervilkår, dårlig innarbeidet praksis og lav bevissthet rundt åndsverklovens regler at (i) brukere bør bevisstgjøres på reglene og (ii) sosiale medier og andre nettsteder i større grad bør ansvarliggjøres for formidling av materiale beskyttet av opphavsrett og andre rettigheter. Vi mener sosiale medier og andre nettsteder bør ha en plikt til å slette materiale som de ikke har rett til å bruke. Denne plikten bør tydeliggjøres i lovteksten.

Vi mener lovteksten bør innrettes slik at det kommer klarere frem at formidlere, eller den som kan ha kontroll over formidlingen, av opphavsrettslig beskyttet materialet eller beskyttet av andre rettigheter, for eksempel eneretten til fotografiske bilder, har ansvar for å påse at opphavsretten og nærstående rettigheter respekteres ved offentliggjøring og videreformidling.

2.3 KREDITERING OG GOD SKIKK

Hva betyr god skikk i dag? I henhold til någjeldende åndsverklov § 3 har opphavsmannen krav på å bli navngitt slik god skikk tilsier. Det er viktig at også fotografen og ikke kun institusjonen eller bedriften som eier bildet krediteres.

Flere fotografer ved et norsk universitet prøvde nylig å finne opphavet til et digitalt fotografi tatt i nyere tid. Institusjonen hadde kun en lavoppløselig WEB-fil og trengte høyoppløselig originalfil til print. De fant aldri filen fordi fotografens navn ikke var opplyst, men kun institusjonens navn. Fotografiarkivene er ofte store og med mange tusen ansatte innen ulike fagfelt og tilknyttet forskjellige avdelinger er det umulig å ha en felles fotografibase. Kreditering er dermed avgjørende for å finne originalfiler. Dette er en særdeles aktuell problemstilling siden svært mange forskere og fotografer ved større institusjoner publiserer fotografier på nettsider eller i lignende digitale publikasjoner. Det er god bruk av offentlige midler at fototjenester som leveres også publiseres, lagres og arkiveres slik at de ved senere anledninger kan benyttes. Kreditering er viktig ut fra en lang rekke hensyn. Det gir merinntekter for fotografene/fotoavdelingene og sikrer bedrifter og institusjoner at de kan spore opp originale versjoner og benytte de i fremtiden. Bruk av fotografi på Internett har blitt en forbrukssak, og det gir nye utfordringer med hensyn til varighet og kilde. Derfor er kreditering enda viktigere i en hverdag hvor digital fotobruk foregår i høyt tempo og publiseringer på Internettet nærmest alltid er lavoppløselig kopier av et originalt fotografi.

I Danmark er det påvist at det i 80 % av tilfellene krediteres når det gjelder tekst, mens når det gjelder fotografier er tallet helt nede i 20 % (Kilde: Dansk Journalistforbund). Dette er en uholdbar situasjon som etter IFF sitt inntrykk også gjør seg gjeldende i Norge, selv om IFF ikke har tilsvarende statistikk å vise til for Norge. Kreatørene av et fotografisk verk skaper reelle verdier og det er avgjørende at den påfølgende verdikjeden krediterer slik at det er mulig å finne skaperen og opprettholde en ryddig praksis. Metadata tilhørende eller integrert i bildefil må ikke slettes da det blir vanskelig eller umulig å finne fotografen som tok fotografiet.

På bakgrunn av ovenstående ønsker IFF en presisering av regelen om navngivelse der alle fotografers navn skal oppgis for alle fotografier hvor fotografens navn er kjent, med mindre fotografen selv har gitt eksplisitt og uttrykkelig ønske om ikke å bli navngitt.

2.4 FOTOGRAFENS RETTIGHETER

Museer har i sine arkiver mange fotografier der fotografen er ukjent. Fotografi tatt for 50 eller 100 år siden ble gjerne ikke kreditert eller fotografen registrert. Det foreligger betydelige samlinger av fotografier etter døde fotografer i offentlige arkiv der det er nærmest umulig å identifisere fotografen til det enkelte fotografiet. Det fremstår ikke som rimelig ut i fra allmennhetens behov for

dokumentasjon av historiske hendelser eller for kultur at risikoen for brudd på opphavsrett ved usikkerhet rundt utløpt vernetid skal hindre bruk av materiale som med stor sannsynlighet er falt utenfor vernetiden. IFF ønsker friere bruk av anonyme bilder uten kjent fotograf, men at en slik type regel kombineres med en aktsomhetsplikt for å finne ut av hvem fotografen er.

2.5 ERSTATNING VED INNGREP

IFF ønsker en klar styrkning av fotografers og andre rettighetshavere interesser ved at lovverket får en større preventiv effekt mot brudd på opphavsretten. IFF mener bestemmelsen om erstatning og vederlag bør gå ikke ubetydelig utover det økonomiske tapet som påføres rettighetshaveren. Vi har gjennom mange år sett hvordan enkelte aktører bevisst spekulerer i at det er økonomisk lønnsomt å bryte lovverket, og håper den nye åndsverkloven reduserer denne praksisen.

Dagens praksis overført til dagligvarehandelen tilsvarer at en person tar de varene han ønsker, men kun betaler hvis han blir stoppet i kassen. Vi støtter Fellesorganisasjonen Foto-Norge sitt innspill om at erstatningen og vederlag bør beregnes ut fra fire faktorer:

- i) Ulovlig bruk
- ii) Manglende kreditering
- iii) Bruksomfang og bruk av fotografier ut over avtalt bruk
- iv) Viderealg og formidling

Det kan stilles spørsmål ved om det foreliggende forslaget til ny åndsverklov § 9-3 i enkelte situasjoner ikke gir tilstrekkelig prevensjon effekt, ved at erstatningsutmålingen ikke gir rettighetshaveren krav på tilstrekkelig høyt beløp utover den skade som har oppstått som følge av inngrepet.

IFF foreslår på denne bakgrunn at det foreliggende forslaget til ny åndsverklov § 9-3 tredje ledd endres fra «dobbelte av rimelig vederlag eller erstatning for ikke-økonomisk skade» til «tredobbelte av rimelig vederlag eller erstatning for ikke-økonomisk skade».

Videre heter det i ny åndsverklov § 9-3 tredje ledd at rettighetshaveren, dersom inngriperen har handlet forsettlig eller grovt uaktsomt, kan velge mellom utmåling og fastsettelse av vederlag i henhold til § 9-3 tredje ledd eller i henhold til § 9-3 første ledd. Det kan argumenteres for at en slik regel i visse tilfeller medfører at utmålingen ikke blir særlig høy. Ettersom oppdagelsesfaren for brudd på opphavsretten i mange tilfeller er meget lav, kan det fremstå mer fristende for enkelte å ta den økonomiske risikoen ved å begå brudd på åndsverkloven, enn om potensiell erstatnings og vederlagsutmåling var høyere. IFF foreslår derfor at bestemmelsen endres slik at dobbelte (tredobbelte) av rimelig vederlag eller erstatning for ikke-økonomisk skade kan kreves *i tillegg* til vederlag og erstatning fastsatt etter første ledd og ikke *i stedet for*, eventuelt bare i tillegg til erstatning for skade som følge av inngrepet.

Etter IFF syn er det sentrale at det fremgår klart av lovteksten at inngrep i rettigheter medfører betydelig økonomisk risiko for inngriperen, enn hvis inngriperen hadde ervervet rettighetene på lovlig måte.

Med vennlig fotohilsen

for Institusjonsfotografene

Nils Olav Mevatne

Styremedlem, IFF